

Казивање о искрености и променљивости

(Разговор са Дејаном Медаковићем)

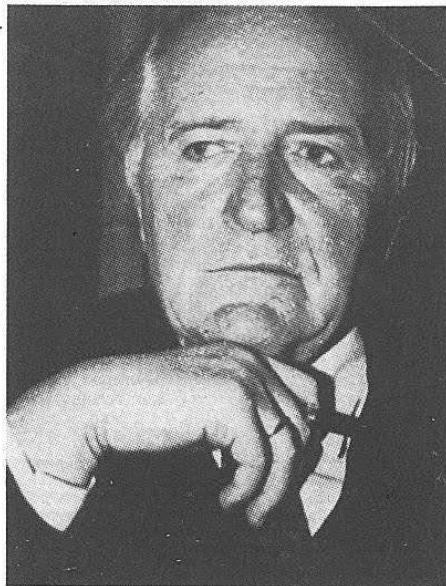
ДЕЈАН МЕДАКОВИЋ рођен је у Загребу 7. јула 1922. године. Гимназију је завршио у Сремским Карловцима 1941. године. За време рата живи као избеглица у Београду, где је 1942. године ступио као асистент-волонтер у тадашњи Музеј кнеза Павла (данашњи Народни музеј). Дипломирао је на Филозофском факултету у Београду на групи за историју уметности. У САНУ је одбранио докторску дисертацију. Предавања на Ф. Ф. одржавао је до 1982. године, када је по својој жељи, превремено, отишао у пензију. Редовни је члан Српске академије наука и уметности и данас њен генерални секретар.

Поред низа студија и прилога из струке, Медаковић је објавио и књиге: Београд у старијим гравирама, 1950; Графика српских штампаних књига XV—XVII века, Београд, 1958; Српски сликари XVIII—XX века, Нови Сад, 1968; Путеви српског барока, Београд, 1971; Трагом српског барока, Нови Сад, 1976; Манастир Савина, Београд, 1978; Хиландар, Београд, 1978 (коаутор са Димитријем Богдановићем и Војиславом Ј. Ђурићем); Српска уметност у XVIII веку, Београд, 1980; Сентандреја, Београд, 1982 (са Димитром Давидовим); Сведочења, Београд, 1984; Истраживања српских старина, Београд, 1985; Легати Србије у Трсту, Београд, 1987 (са Борђем Милошевићем); Serbischer Barock, Wien, 1991.

Објавио је и четири књиге песама: Мотиви, Београд, 1946; Каменови, Београд, 1966; Умир, Београд, 1987; Ниска, Крушевац 1989. Под заједничким насловом Ефемерис објавио је три књиге аутобиографске прозе. Добитник је Седмодулске награде за животно дело, аустријске Гиндел награде и Хердерове награде за 1990. годину. Октобарска награда града Београда за 1990. годину.

Након читања последње Ваше књиге Ефемерис III стиче се утисак да писање није завршено, и да ћемо ускоро добити и књигу број IV, да наставак следи.

Мислим да сте у праву, јер та трећа књига најло звршава. Окончана је мојим преузлом на Филозофском факултету када сам 1955. године изабран за асистента. Следи читав низ врло значајних збивања, бар за мене лично, али не можда и само за мене лично, јер сам стицајем околности улетао у неке занимљиве ситуације. Цела моја универзитетска каријера одвијала се на Филозофском факултету. Био сам и декан у доста узбудљиво време, 1971/2 и 1972/3. у једно немирно време. Ту је 68. коју пратим, као председник савета Филозофског факултета. Дошло је до скоба са влашћу око осам професора чије уклапање је затражено. Затим следе моји други доживљаји, велика путовања у свет, откриће Хиландара, конгреси, и тако даље. Доиста била су то значајна збивања, којима додајем, наравно, и мој повратак у Академију. Сада више нисам посматрач са галерије, као асистент, већ постајем и сам неки актер. Избори у Академији. И друго што такође говори у прилог да ја морам, наравно, ако имам снаге, да завршим ту сагу мого живота. То је та околност због које бих жељeo да цели епоху логично закључим. И за мене, наравно, разуме се постоји и један симбол њенога завршетка, без обзира што она претражава у неким њеним видовима. Испољено је то нарочито у посебном начину мишљења, у једном, условно речено большевичком маниру размишљања: ко није с нама против нас је. Значи, налазимо се код друштва тек на почетку једне истинске демократске културе у међусобном опходењу. Та епоха за мене звршава смрт јосипа Броза. Замислио сам да четврта књига добије свој велики финале: биће то сахрана Јосипа Броза. Та церемонија је за мене у многочemuјукоје поучна и изнад свега сликовита. Ја се трудим и настојају да створим једну метафору: за крај епохе. И заиста, реч је о крају једне епохе јер од тог тренутка почину и неке нове невоље које исходе управо из дотадашњег начина владања. Јавља се и нешто што је свакако захтевало пажљиви поступак ублажавања притажених супротности. Многе истине заташкане су насиљем. Када је то насиље вршено непосредно, видели смо то и у Русији, односно у Совјетском Савезу, модел је био готово истоветан. Желео бих да ту епоху закључим са том величанственом сахраном на коју долазе, многи представници целог савременог света, За

Трудио сам се да о ужасу прве књиге и друге, па и треће, говорим мирно, да казивања буду лишена сваког реваншизма, јер најпре се јавља нека туга што је на такав начин дошло до наших међусобних обрачуна. Ја сам се трудио већ у првој књизи да злочин који се десио не поистоветим са народом, али не могу да прећутим да је злочин замаглио наше хоризонте.

мене је ту доминантна личност госпођа Чими Картер, мама коју щаље син, који је истовремено авдантистички свештеник, мислиј, протестантске секте. Битно је да је он верујући човек и да щаље своју верујућу мајку. Она долази у једној роза халини на сахарну која одудара од целе параде. Та жена једва да зна где је. Биће ту наравно и неких елемената гротеске, коју стварају сами догађаји.

На једном mestu у Ефемерису III кажете да: «Свим силама настојао сам да за себе не приграбим улогу судије, већ само сведока». Прошло је неколико месеци од појаве књиге, да ли има неких оштрих реаговања, примедби, јер у књизи су многе личности које би и са-ме могле посвездочити?

До сада нисам суочен са таквим реаговањима. Ја знам нешто друго. У неким круговима

Хрватске књиге је нападнута. Конкретно, њу је напао врло ружно и што је најгоре нетачно, Бранimir Donat. Он ју је напао у два маха, а писао је о првој, не о другој и трећој књизи. То што он мени подмеће, то је више него жалосно. То је зато што, упркос жељи, не може да ишчита никакву осветљубивост. Трудио сам се да о ујасну прве књиге и друге, па и треће, говорим мирно, да казивања буду лишена сваког реваншизма, јер најпре се јавља нека туга што је на такав начин дошло до наших међусобних обрачуна. Ја сам се трудио већ у првој књизи да злочин који се десио не поистоветим са народом, али не могу да прећутим да је злочин замаглио наше хоризонте. Био сам очвјидац злобног раста tog злочина, како је узимао маха. Говорим о првој књизи. Истовремено ја стављам као антитезу том растућем злочину два представника хрватског народа: професора Викерхуазера, изузетну светлу личност и једног старатина, Хегола који се појављује код нас у тешким данима. Затим долази падре Сокол, фрањевијац, који, иако склон Павелићу, стиже у породицу у узло неког наше породичног заштитника. Он нас теша са Rax vobiscum, што је тада деловало мелемно. Ја то нисам затајио, али, наравно, не могу да сакријем и одређене истине које сам видео. То је долазак Немаца у Загреб, прогони Јевреја, попи-сање омладине у стадиону. Ја нисам кријао да је у Вукотиневом филму направљена једна идлична слика операције стадион. Тада је чист фалсификат, наиме, сам догађај, у филму, јер никакве побуне није било против регистрације Срба и Јевреја. Напротив, све је прошло у најбољем реду. Били смо сви регистровани. Даље, то је нешто што сам лично доживео. Не могу сада накнадно да пристанем да лажну слику једног догађаја примим онако како је накнадно било пожељно. Тај став да се сведочи истинито провлачи се из покушаја да се цела драма моје генерације прикаже у оној, такозваној »голо ноћи«, када се опредељујемо — ко ће ини у партизане или неће ини. Један део нас остаје, они други иди, све то опишујем, аргументе пре и контра, врло аутентично, као стварну дилему. Та је атмосфера аутентично доживљена, нема измишљања, нема неке лажне накнадне памети, ја сам само регистровао збивања, а не осуђујем никога: ни оне који су отишли, ни оне који су остали. Ја сам пружио све аргументе. Верујем да ће малији борби приметити да сам и најинтимније делове моје личне и моје породице понудио читаоцу. Врло отворено и без неке жеље за успешавањем, говорим о односу према мајци, покушавајући да тај однос што више извучем из једног малог, приватног обрачуна сина и мајке. Желео сам да видим једну ширу димензију tog догађаја, или тих догађаја који су онда кулминирали њеним одласком, када она напушта кућу и иде за својом судбином. Ја је пратио и у трећој књизи, и ту нема никаквог скривања. Следио сам је букању до смрти. Ја сам јој склипом очи у Бечу. Нема ту никаквог најчадног жаљења, неке посебне плачевности, која се сада разнежава под старе дане. Не! Едноставно то је мирно казивање, а у позадини је стално моје скриватење живота, и не случајно за-вршавам трећу књигу Гетеовим стиховима: »Оно што поседујем, видим као у даљини. А оно што је инчезло, постаје ми стварност. То је за мене један од најлепших цитата које сам нашао у Фаусту. Та мисао као да прати целу моју књигу. Значи, исказујем тај виши доживљај ефемерности, променљивости. Размишљам о времену, нашој крхкости, о некој нашој узалудној борби против пролазности. Видите, ја у књигама образљам свој став, позајмљујем од велике и умне жене каква је била Исидора Секулић. Имао сам част да је посечујем за време рата и једно време после. У књизи врло отворено кажем шта смо се разишли. Она ми је једном рекла: »ја сам стваралачки пессимиста«.

РАЗГОВОР

Пошто сте Ви сами споменули критику Бранимира Доната, а иначе, хтела сам да Вам поставим питање у вези са тим, дакле, реците нам да ли је ово сада Ваш одговор на његову критику објављену у Републици 1991. године, број 1—2.

ПРЕ СВЕГА, ЈА НЕ БИХ ЖЕЛЕО ДА ОДГОВARAM. НЕ БИХ ЖЕЛЕО ДА СЕ СХВАТИ ДА СЕ БРАНИМ ИЛИ ПОЛЕМИШЕМ. ДАКЛЕ, ЈЕДНОСТАВНО ГЛАСНО РАЗМИШЉАМ. ТО ДОНАТОВО ПОДМЕТАЊЕ, СВАКАКО ЈЕ РУЖНО. НЕ МОЖЕ БИТИ ЛЕПО И ЧАСНО ДА ОН МОЈУ МАЈКУ, КОЈА ЈЕ ОСТАЛА У ХРВАТСКОЈ, ИЗ ЛИЧНИХ РАЗЛОГА, ЈЕР СЕ ПРЕУДАЛА ЗА АУСТРИЈАНЦА, ТАДА ЈЕ ОН БИО НЕМАЦ, СУПРОТСТАВЉА МОД ОДЛаску ИЗ ХРВАТСКЕ. ДАКЛЕ, ПРЕУДАВАЊЕ, НАЈЛИЧНИЈИ МОТИВ, НИКАКАВ РОДОЉУБИВИ, УЧИНЮ ЈЕ ДА ЈЕ ОНА ОСТАЛА У ХРВАТСКОЈ, А ЈА САМ, ИЗДА ХРВАТСКУ ДОМОВИНУ, ШТО ОН МЕНИ ПРЕБАДУЈЕ И ЗАМЕРА. ТО ЈЕ БЕСМISЛЕНО. ИСТО ТАКО РУЖНО ЈЕ ДА ОН РАСПРАВЉА ПИТАЊЕ ИЗВЕЗНИХ ПРИВАТНИХ СЛАБОСТИ Ивице Рајића, стрица моје мајке који сам ја споменуо на деликатан начин. И да није реч о неком мом рођаку, него да је реч о неком страном човеку, ја не бих ишао до краја, да му брутално, износим неке његове приватне, емотивне слабости. Јер, било је довољно да сам у једној алузији која је дискретна, тај проблем само угледно споменуо. То је за мене било довољно. Ако хоћете чак и литературно сматрате да се неке ствари не морају дорећи. Значи, да треба избегавати претерано дorađivanje. Узмите као пример Микеланђелове скулптуре, његове »Робове«, који нису довршени. Он их није оставио недовршеним зато што није знао како да их доврши или зато није имао времена. То су грандиозне скулптуре. Напротив, он је ту лепоту недовршености осетио и претворио у ликовни квалиитет.

ДА ЛИ СЕ ТУ МОЖЕ УЗЕТИ И ОНА СЦЕНА СА ЧИЗМАМА КОЈЕ СТОЈЕ ИСПРЕД ВРATA?

ВИ СТЕ АПОСТРОФИРАЛИ ТУ СЦЕНУ. ИМАМ ПИСМО МЛАДЕНА ЛЕСКОВАЦА КОГА САМ ЈА ИЗУЗЕТНО ЦЕНИО. МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ је написао једну читаву анализу у том писму у коме управо ту сцену уочава и подvlači. Он је сматрао да је она приказана на један узоран начин. Био је одушевљен том сценом. То је уствари исказао у другом писму које ми је писао, а ја му чак нисам књигу ни послao, што се кајем накнадно. Изузетно се кајем, због тога, јер је убрзо после тога Младен Лесковац умро. Ја сам га ценио и волео, иако не могу рећи да смо икада били у неком интимнијем односу. Увек је постојала нека мала дистанца, или и она није сметала, јер је он тачно знао да га ја врло волим и ценим. Ценио сам његов дух, његову финону, а затим, дивио сам се његовој изузетној писмености. Поседовао је страст за литературу, за детаљ. Био је мајстор детаља. Дуго је истраживао да сазна ко је ципелар у улици Ваци где је Лаза Костић правио ципеле. И устројо је грдно време да открије тог пештанског обућара. И видите, он је одмах осетио вредност сцене са чизмама. У другом писму извињавао се што то није рекао већ на првом, јер, било му је мало детално да то спомиње. Дакле, открио је своју велику финону, није могао да издржи. Писао ми је да је морao да ми спаси. И наравно, тада цитира сцену. Ето, то је био човек, не само литерапне обдарености, већ и велиок литерарни знања и талента. Мени је његово казивање највећa награда. Неко други би у то мало скри, у том наговештају, иза којег се сад крије нешто друго неописано, недоречено видео пропуст и питања би се зашто сам ту застao. Не! Ту је тачка. Дакле, мени је драго да је Младен Лесковац и Вама то рекao.

»Путујте, дакле, драги моји рођаци, и покушајте у свом изгубљеном завијачу поново пронаћете своју срећу. Желим вам да, ради вашег спокојства, никад не откријете поруку 'Оца домовине' др Анте Старчевића, то паклено семе које кlijija у потажи: 'Срби и Хрвати су толико два различита народа, да се кухају у истом лонцу и јух им се не би помијешала'«. (стр. 96.)

ТО јЕ НАРАВНО ЈЕДНА КОНСТАТАЦИЈА, ЈЕДНО МОЈЕ РАЗМИШЉАЊЕ КАДА САМ ИСПРАШАВАЈУ ПОРОДИЦУ, САВРШЕНО СВЕСТАН, И ТО СЕ ПОТВРДИЛО, НА ЖАЛОСТ ПОТВРДИLO. Спадам у људе који не вole да имају право у својим злослужним предсказањима јер су она обично суморна, а кад се остваре било би боље да немам право. Али, ја сам тачно знао, шта ће их снаћи, јер је то праста истинा. Није то никаква велика мудрост када се каже да се не треба враћати тамо где је човек некада био срећан. Јер, нема реприза у животу. То је моје искуство. Постоје само премијере, све је премијера. Сваки дан је премијера. Нема репризе. То што се зове реприза, то је жал, дозивање да се врати нешто што је ишчезло. И онда, пошто је та жал озбиљна, болна, а све је непоновљиво, онда, на-

равно, долази та потреба да се то ипак, на неки начин, поново доживи: да човек крене истим улицама где је некада био срећан, да се седи на истим клупама, под истим фенером, да се шета у Зеленгају и тако даље. О том проблему расправљам на једном месту, наиме, апострофирају, када правим грешку и одлазим на наше некадашње имење, на наше породично имење, Ракитје, камо се враћам. Дакле, Ракитје у којем сам био срећан, провео дивно детинство, то је за мене био један замак из нова. Долази реалист. А реалист је посечен парк, игралиште за тенис које је већ трава освојила, само се виде још неке контуре, посечени храстови, и тако даље. Нема ружа, нема цвета, цела зграда, тај мали дворац, сад је претворен у школу. Ту су сад нека деца. У мојој спавајој соби, то је била и највећa соба, само је још један орман остао. У књизи следи запажање око једне крпе. Она је унутрашње стране ормана. Орман има стаклена врати, а украсије је био обичном, платненом драперијом, са мотивима некаквих бильзака. И сад се сећам како сам у температури болестан лежао, и гледао у те шарене крпе, које су оживеле. Одједанпут она је претворена у цунглу, наравно, ту је требalo имати у виду да сам дете које пати од истраживања, од авантуристичких путовања на северни пол, у Африку, Ливингстон, и лутам у машти Индиjskog цунглом. И сад то одједном оживи. Најкрај посете добијам комадине крпе, за учитељицу то не значи ништа и за децу то ништа не значи — а за мене је то читав инсценација, и то је све што сам добио и изнесо са имањем које је некад било наше. Затим, долази сцена са сељаком који је војvник. »Дошли су млади господин, назај, у своје старо село.« То је аутентична сцена. Сељак ме је и даље титулира, онако како и следије у свести хrvatskog сељака, кад сртне свог бившег господара. То је јако интерпретантна сцена.

О Симиној 9a, о изузетно занимљивом периоду, писао је и Михиз. Читајући сада Вашу књигу, присећамо се и Михизове. И поред свих недаља које сте имали, са носталгијом се сећате тог времена. Најављена је нова Михизова књига. О том времену је писао и Павле Угринов. Ви сте близаки Михизу?

УГРИНОВА ВРЛО МАЛО ПОЗНАЈЕМ, ПОСЕБНО ЊЕГОВО ДЕЛО. ПОЗНАЈЕМ ГДАСТО ПОВРШНО И КАО ЧОВЕКА, ПРЕ БИХ РЕКАO ДА СЕ ОСЛАЊАЈАМ НА МИШЉЕЊЕ ЈУДИЈА КОЈИ ИМАЈУ УКУСА И КОЈИ СУ МИ РЕКЛИ ДА ЈЕ ОН ВРЛО ЗАНИМЉИВ КАС ПИСАЦ. ЈА КАЖЕМ ДА ЈА ЊЕГА СЛАБО ПОЗНАЈЕМ, ДАКЛЕ, МОРАМ ДА СЕ ОГРАДИМ ЈЕР НЕ ЗНАМ ЊЕГОВЕ СТАВОВЕ У КЊИЖЕВНОСТИ. РАЗУМЕ СЕ ДА НЕ О ТОМ ПЕРИОДУ ДА СЕ ПОЈАВЉУЈУ И ДРУГЕ КЊИГЕ, ЈЕР МНОГИ НЕ ЗАЖЕЛЕТИ ДА СЕ ВРАТЕ НА ТАЈ ПЕРИОД, ПОСЕБНО ОНИ КОЈИ СУ БИЛИ У НЕКОМ ТРЕНАУТКУ И НЕКА ВРСТА УЧЕСНИКА. УГРИНОВ НИЈЕ УЧЕСНИК. ЊЕГА НИКАДА НИСАМ СРЕО У СИМИНОЈ 9a. НЕ ЗНАМ КАКО ЈЕ ПОСТАО, ТО СТВАРНО НЕ ЗНАМ. КАДА ЈЕ СИМИНА ЖИВЕЛА, ЊЕГА НИЈЕ БИЛО. МОЖДА СЕ У НЕКОМ ТРЕНАУТКУ ПОЈАВИО КАО ЕПИЗОДА. ТАМО ЈЕ БИО ВЕЛИКИ ПРОМЕТ, СОБА БЕЗ КЉУЧА, ТУ СЕ УЛАЗИЛО И ИЗЛАЗИЛО, АЛИ ЈА СЕ НЕ СЕЋАМ ДА ЈЕ ОН ДОЛАЗИО. НИЈЕ НИ ВАСКО ПОПА ДОЛАЗИО, КОЈИ ЈЕ МОЈ ПАР И МОЈЕ ГОДИШTE ЧАК СМО И СТУДИРАЛИ У ИСТО ВРЕМЕ САМО ШТО ЈЕ ОН БИО, МИСЛИМ, НА ФРАНЦУСКОЈ ГРУПИ. МЕЂУТИМ, ОН НЕ СПАДА У СИМИНУ УЛИЦУ, КОЛИКО ЈА ЗНАM. УГРИНОВ је можда СИМИНУ УЗЕО КАо МОТИВ, ЈЕР ОНА ЈЕСТ ВАНИЈИВ МОТИВ, КАДА СЕ ЈЕДНА ИНТЕЛектуална ГРУПА МОГЛА ФОРМИРАТИ, ПРЕКО ПУТА ГЛАВЊАЧЕ, И ПОЛИЦИЈЕ. ИМАЛИ СМО ЛЕТИ ОТВОРЕНЕ ПРОЗОРЕ, УРЛАЛИ И ВИКАЛИ, ДИСКУСИЈЕ СУ ПОНКАД ИШЛЕ ДО КРЕШЕНДА. ИСТО ТАКО ДОЛАЗИЛИ СУ МНОГИ ЈУДИ КОЈИ СУ КРАТКО БОРАВИЛИ. ВЕРОВАТО СУ И ДОУШНИЦИ ПРЕНОСИЛИ ШТА СУ ЧУЛИ. МИСЛИМ ДА СЕ НИКО НИЈЕ ОСВРТАO НА ТО КО ЈЕ НЕКОГ ДОВЕО. ЈА СЕ И НЕ ЧУДИМ ШТО И У МОЈОЈ ВЕРЗИЈИ ИМА ИЗВЕЗНИХ РАЗЛИЧИТИХ ТУМАЧЕЊА ОД ОНОГА КАКО ДА ДОБРИЦА ТОСИЋ ОПИСУЈЕ, КОЈИ ЈЕ ДОЛАЗИО У СИМИNU, ЗА РАЗЛIKУ ОД АНТОНИЈА ИСАКОВИЋА КОЈИ је свега једанпут, или двапут долазио, па према томе и не припада том кругу. И ТОСИЋ ИМА СВОЈУ ВЕРЗИЈУ, И МИНА ПОПОВИЋ ИМА СВОЈУ ВЕРЗИЈУ И МИХИЗ, НАРАВНО. СВЕ ТЕ ВЕРЗИЈЕ СУ СУБЈЕКТИВНЕ ДОЖИВЕЊА. ЈА СЕ НЕ БИХ СПОРИО СА НИМА КОЛИКО СУ НЕКЕ ЧИЊЕНИЦЕ ТАЧНЕ ИЛИ НИСУ. ЈА МИСЛИМ ДА ЈЕ МОЈЕ ПАМЋЕЊЕ, КОЈЕ ЈЕ НЕКАД БИЛО НА ГЛАСУ, ДА ЈЕ ОНО ВЕРНО ЗАБЕЛЕЖИЛО НЕКА СТВАРИ. МЕЂУТИМ, НЕ БИХ ОУСПОРЕДИВАО. НЕКА СВАКО КАЖЕ НЕКУ СВОЈУ ВЕРЗИЈУ. ОНО ШТО ЈЕ БИТНО, ТО ЈЕ КОД МЕНЕ ИСКАЗАНО ТАКО ШТО ЈА НИСАМ ТВРДИО ДА СЕ САДА СИМИНА УЛИЦА, И ДО РУДЖЕЊЕ, НАКНДАНО ПАМЋЕЊУ ПРОГЛАСИ КАО РЕВОЛУЦИОНАРНО.

СА ОДЛАСКОМ — ПОВЛАЧЕЊЕМ ЖИКЕ СТОЈКОВИЋА, КАО ДА ДОШЛО ДО ПРЕКИДА СА ГРУПОМ У СИМИНОЈ 9a. КАКВИ

СУ ВАШИ ОДНОСИ СА ЊИМА ДАНАС, ДА ЛИ СЕ СУСРЕЋЕТЕ, РАЗГОВАРАТЕ, ПОЛЕМИШЕТЕ, СА ИСТОМ ЖЕСТИНОМ КАО НЕКАДА?

СА СВИМА ЊИМА САМ ЈА ОСТАО У КОНТАКТУ, РАЗУМЕ СЕ, РАЗЛИЧИТОГ ИНТЕНЗИТЕТА. ЈА МОРАМ, РЕЦИМО, ДА КАЖЕМ ИТО ЈЕ НЕШТО ШТО МЕ ИСПУЊАВА НЕКОМ ФИНОМ УНУТРАШЊОМ СРЕЋОМ — ТО ЈЕ ДА СУ, НАРАВНО, У ЦЕНТРУ ЗА МЕНЕ ЖИКА СТОЈКОВИЋ И МИХИЗ. МИХИЗ ЈОШ И НЕПОСРЕДНО. МОЈ ДРУГ ИЗ СРЕМСКОКАРЛОВАЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ ЈЕ ЖИКА СТОЈКОВИЋ. МИ СМО СВИ ИСТА ГЕНЕРАЦИЈА, САМО ЈЕ СТОЈКОВИЋ ИШАО У VIII б, МИХИЗ ЈА У VIII а. ЗНАЧИ, МИХИЗ јЕ МОЈ ДРУГ ИЗ ИСТОГ РАЗРЕДА. ДРУГО, МИХИЗ јЕ ЈОШ И КЛАСИЧАР, А НАС ЈЕ БИЛО СЕДАМ-ОСАМ. ЈА САМ ИСТО КЛАСИЧАР, ПРИПАДАО САМ КЛАСИЧНОМ ОДЕЉЕЊУ. ДАКЛЕ, И ТУ ЈЕ МИХИЗ У ТОМ МАЛОМ КРУГУ, ЗАЈЕДНО СА МНОМ. И МИХИЗ јЕ ЛИЧНОСТ СА КОЈУ ЈА НИКАД, СА СВООВО ДУГО ВРЕМЕ, ДОИСТА НИКАД, НИ ЈЕДАН-ЈЕДИНУ ПУТ НИСАМ ИМАО НЕКИ СУБОК. БИЛО ЈЕ ПЕРИОДА КАДА СЕ МИ ЈЕДНОСТАВНО НИСМО ВИЂАЛИ, ЧАК ПОВЕЋИ ПЕРИОДИ СУ БИЛИ, АЛИ СВАКИ СУСРЕТ ЈЕ И ПОСЛЕ ДУЖЕ ОДСУСТВОВАЊА ПОБЕЂИВАО ОНАЈ РАЗМАК, ОНАЈ МЕЂУПРОСТОР, КАО ДА СЕ НИШТА НИЈЕ НИ ДЕСИЛО, КАО ДА СМО СЕ ЈУЧЕ РАСТАЛИ. НИЈЕ ТО ОНО ШТО СЕ ЧЕСТО ДЕШАВА СА ШКОЛСКИМ ДРУГОВИМА КОЈЕ СРЕТНЕТЕ, ПОСЛЕ ДУГИХ ГОДИНА. СВИ СМО ИЗМЕЊЕНИ, ОСТАРЕЛИ, ОНЕЛАВИЛИ, ОДЕБЉАЛИ, ОТРОМИЛИ.

ВИ СТЕ НА ДОСТА СТРАНИЦА ПИСАЛИ О ИЗЛОЖБИ У ПАРИЗУ, О МИРОСЛАВУ КРЛЕЖИ, О СТЕНЦИМА, ПОСТАВЦИ, МИНИСТРАСТУ, И ТАКО ДАЛЕ. ПОЗНАТЕ СУ НЕКОЛИКЕ ВЕРЗИЈЕ О ТОЈ ПОСТАВЦИ. ПА И ПРОФЕСОР СРЕТЕН МАРИЋ јЕ ТАДА БИО У ПАРИЗУ, У АМБАСАДИ.

МАРИЋЕВА УЛОГА У ОДНОСУ НА ПАРИЗ И ПАРИСКУ ИЗЛОЖБУ јЕ ЗНАТНО МАЊА, ДА НЕ КАЖЕМ МИНИМАЛНА. ИЗЛОЖБА јЕ ДЕЛО КОМИТЕТА ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ, КОЈИ ЈУ ТУ ИЗЛОЖБУ ИДЕЈНО ОРГАНИЗОВАО, И ЧИЈА ЦЕНТРАЛНА ЛИЧНОСТ јЕ БИО МИРОСЛАВ КРЛЕЖА. ОН јЕ ПРОГРАМИРОА ИЗЛОЖБУ, ОН јЕ ИЗЛОЖБУ ПРОГРАМАО У ВЛАДИ, ОНЕ јЕ ИЗЛОЖБИ ДАО И ПОЛИТИЧКУ ДИМЕНЗИЈУ. КРЛЕЖА јЕ ПИСАО УВОДНИ ТЕКСТ КАТАЛОГА. МАРИЋ јЕ БИО ПОПУЛУНСПОРДНА ЛИЧНОСТ. ЗНАТЕ, ОН јЕ БИО САВЕТНИК АМБАСАДЕ, ЗНАЧИ ЕКС ОФИЦИЈО јЕ НЕШТО МОРАО ДА РАДИ, АЛИ ДА ЈЕ ОН МОГАО ДА БИТНО УТИЧЕ НА КОНЦЕПТ ИЗЛОЖБЕ, У ТО СУМЊАМ. ИЗВИНИТЕ, КРЛЕЖА САМ ДОСТА ДОБРО ЗНАО И САРАЂИВАО САМ У ЕНЦИКЛОПЕДИЈИ, ИМАО САМ И СУБОК С НИМЕ, МАДА МИ јЕ КРЛЕЖА БИО ЈАКО НАКЛОНОВЕЦ, АЛИ ЈЕ ДРУГА ПРИЧА. МАРИЋ јЕ НИЈЕ МОГАО АПСОЛУТНО НИШТА. КРЛЕЖА јЕ У ТО ВРЕМЕ РУКОВОДИО, МОЖЕМО РЕНИЈЕДНИМ ОДБОРОМ У КОМУ јЕ БИО И ФРАНЦ СТЕЛЕ, ДОЈАЈЕН ИСТОРИЈЕ УМЕТНОСТИ У ЈУГОСЛАВИЈИ, АКАДЕМИК. ТУ јЕ БИО И ДИМЧЕ КОЦО, АЛОЈЗ, И СВЕТОЗАР РАДОЈЧИЋ, БУРЂЕ БОШКОВИЋ, ЦВИТО ФИСКОВИЋ. БИО јЕ И РАДИОВЕ ЉУБИНКОВИЋ, АЛИ У ПОДРЕЂЕНОМ ПОЛОЖАЈУ. РАДОЈЧИЋ СУ ФАКТИЧКИ ПОВУКАО ИЗ ОДБОРА, ВИДЕНИ ДА ТО ДОБИЈА ОНЕ ТОКОВЕ КОЈИ ОН НИЈЕ ЖЕЛОЈЕ. МЕЂУТИМ, РАДОЈЧИЋ НИКАДА НИЈЕ ДАО ЗВАНИЧНУ ОСТАВКУ, ШТО САМ МУ ЈА ЗАМЕРАО. ЈА САМ ВОДИО РАЗГОВОРЕ С НИМЕ О ТОЈ ТЕМИ, ЈЕР ОН јЕ МЕНИ ГОВОРИО КАКО ОН НЕМА СА ТИМ НАУЧНИМ ПРОМАШАЈИМА ВЕЗЕ, ЈА САМ МУ ГОВОРИО: ПРОФЕСОР, ВИ ЈОШ УВЕК ПОКРИВАТЕ, ЈЕР СЕ ВИ НИСТЕ ПОВУКЛИ, ВИ САМО НЕ ДОЛАЗИТЕ НА СЕДНИЦЕ, АЛИ ОНИ УПОТРЕБЉАВАЈУ ВАШЕ ИМЕ. ТУ јЕ БИО И БИХАЛЯ МЕРИН. ТО јЕ БИО ТАЈ ОДБОР. И ВИДИТЕ ТО СУ СВЕ ИЗУЗЕТНО ЈАКЕ ЛИЧНОСТИ. А ЊИХОВ ПАПА јЕ БИО КРЛЕЖА. ПРЕМА ТОМЕ, МАРИЋ СЕБЕ ВИДИ НАКНДАНО У ЈЕДНОЈ УЛОЗИ КОЈА МИ НИЈЕ ПРИПАДАЛА. А ТО БИВА. ПРОБУДИТЕ СЕ И ЧУВАЈТЕ УГРИНОВА ВРЕМЕ.

ЈОШ ДО СТЕ РАДИЛИ У МУЗЕЈУ ГРАДА БЕОГРАДА, ЈЕДНОМ ПРИЛИКОМ СТЕ ПОСЕТИЛИ И БРАНКОВ СПОМЕННИК НА СТРАЖИЛОВУ. КАО АНГЕЛОДА ПАМТИ СЕ ДА СТЕ ТОМ ПРИЛИКОМ НА БРАНКОВ ГРОБ ОСТАВИЛИ СВОЈУ ЗБИРКУ ПЕСАМА МОТИВИ. (О ЧЕМУ СТЕ И ПИСАЛИ У ЕФЕМЕРИСУ III, СТР. 103). ВАМА јЕ ПОЕЗИЈА ДОСТА БЛИЗАК РОД ИЗРАЖАВАЊА, АЛИ КАДА СТЕ У ПОСЛЕДЊЕ ВРЕМЕ ДАЛИ ПРЕДНОСТ ПРОЗНОМ ИСКАЗУ?

ПИТАЊЕ МОЈЕ ПОЕЗИЈЕ ПОЧИЊЕ ВЕЋ ПРЕ РАТА. ЈА САМО ЈУДА ОДБАЈВАЈУ ПОЕЗИЈАМ САМЕ И ПРИПОВЕТКЕ, А БИО САМ ЈАК КАРЛОВАЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ. НАРАВНО, ПИСАО САМ И ЗА ВРЕМЕ РАТА, АЛИ НИСАМ ОДБАЈВАЈУ ПОЕЗИЈУ. ТЕК 1946. ОДБАЈВАЈУ ЗБИРКУ ПЕСАМА МОТИВИ, У ПРИВАТНОМ ИЗДАЊУ. ТО јЕ БИЛА ЈЕДИНА ПРИВАТНА ЗБИРКА, САМОИЗДАТ, КАКО СЕ ДА ДАНАС КАЖЕ. ДОЧЕКАНА јЕ НА НОЖ, ЈЕР ОБУХВАТА НИЗ ПЕСАМА КОЈЕ СУ БИЛЕ ВАН ЛИНИЈЕ ОНОГА ВРЕМЕНА. ТАДА САМ ПРОГЛАШЕН ДЕКАДЕНТОМ, ЧОВЕКОМ НА БЕСПУНУ, ТРУЛЕЖОМ. СЕЋАМ СЕ И ТЕ РЕЧИ, ТРУЛЕЖ. ДАКЛЕ, ДОЧЕКАН САКАО ЧОВЕК КОЈИ СЕ НЕ УКЛAPA У ЈЕДНО ТАДА ВЕДА ВЛАДАЈУЋЕ СВАТАЊЕ КЊИЖЕВНОСТИ И ЈЕДНУ МАЛУ ИСТОРИЈУ. ИЗБОР У ЗБИРЦИ ИЗВРШИО јЕ М. М. ПЕШИЋ, ПРЕВОДИЛАЦ ЈЕСЕНЬИНА. ОН јЕ ТРАЖИО, ЧУВШИ ДА СПРЕМАМ ЗБИРКУ, ДА МИ, КАО СТАРИЈИ ИСКУСАН ЧОВЕК ПРУЖИ ДОБРОНАМЕР САВЕТ. ЈА САМ ТАДА ПО ЊЕГОВОМ САВЕТУ ИЗОСТАВИО НЕКЕ ПЕСМЕ КОЈЕ БИ СВАКАКО ИЗВАЛЗЕЛО ЈОШ ВЕЋУ ЈУЛТНУ ЗВА-

ничне критике. У оно време било је за осуду када сам у уводној песми завапио: »Радости стварања где си?« Изговорити то у тренутку када су мишићи набрекли, свуда радови на обнови земље, а баш у таквом тренутку појављује се некакав декадент који се, супротно свима пита: »Где је радост стварања?« Па онда песма »Незнаном јунаку«, у којој говорим да су себе славили, када су зидали његову гробницу. Мислили су само на себе. Дакле, опет стихови који нису пријали. Затим, једна мала песма, изазвала је гнев, то је била »Издаја из окупације«, у коју сам споменио земунског логораша где једној кокошкој даје хлеб. Ласкам себи да је то можда прва модерна песма у једном раздобљу. Стварно мислим. Она је у слободном стиху а тај земунски логораш, који кокошку зове потсетио ме на фреску Ђота, на којој Свети Франац Асишки храни голубове. Асоцијација са светим Франацом! Можете мислити изрећи то 1946! у песми, молим за оправштја, цркву и уметника јер је светитељ био ипак можда гладан. Значи, дао сам предност том логорашу који је вероватно био гладан, а светац можда није био гладан. Објавио сам и песму »Пред Ватиканом«. То је општира песма, а тема се односи на овоземальску власт Ватикана. Следи завршна песма где ја стојим пред излогом инострane изложбе, а реч је о америчкој изложби, у гладном и ојаћеном Београду, а размишљам о њиховој далекој срећи. Све је то било можда и наивно, али ипак искрено.

Да ли Ви и даље пишете песме?

Пишао. Сад је изашла збирка **Ниска**. Настала је у болници када сам лежао на коронарној јединици. Тада сам написао део тих песама, док су друге редољубиве песме. Збирка почине са песмом »Сећање на Саву Шумановића«.

Пожелели сте једном да напишете песму о Котору. Да ли сте јикада написали?

1966. године, »Просвета« је издала као прву књигу савремене југословенске поезије моју збирку **Каменови**. **Каменови** је најпотпунија збирка о старим српским градовима, тврђавама и манастирима. Готово да нема манастира или града од значаја који ни је добио песму. »Котор« је у тој збирци, разуме се, ту је »Госпа од Шкрпјела«, »Будва«, »Пећка Патријаршија«, »Дечани«, »Сопотни«, »Манастира«, »Милешева«, »Каленић« и други белези наше прошлости и трајања.

Када сте писали о Зоговићу, били сте доста оштри. Да ли сте лично имали сукоба са њим?

Не! Зоговића сам доживљавао као човека који је чврсто ушанчен иза неких идеолошких бункера. Поред њега непосредни извршитељ Централног комитета, односно идеолошке комисије били су: Стефан Митровић и Јован Поповић. Међутим, идеологија тих времена када је реч о култури, те директиве које су у разним видовима објављиване добрым делом се изразише за Зоговића. Оно што је мене ужасавало код њега, то је његова апсолутна сигурност у судовима. Мислио сам да је морао бити мало скромнији. Одбојно је било и његово бахато, мржњом напољено казивање о Сезану. Описујем то у Ефемерису III. »Сезан је ћубре« баш тако је рекао. Затим, долази његов крајње одвратан и не пријатан напис у фелтону »Борбe«, после премијере Коњовићеве опере »Кнез од Зете«. Напао је најенливији део. Био сам на тој премијери. Најутио га је тај калуђерски хор, јер је Коњовић био човек који се формирао у сеници Мокрањца и јако много је радио песме за клавир и глас, осећао је хорску музику. Посебно се бавио у музici, односно речитатива и музике. То је Коњовић добро знао, и тај хор је изузетно леп. Наравно, то је молитвени хор. Зоговић га је напао страшно као нешто мистично. Закачио је и Јована Коњовића, сина композиторог који је режирао оперу. Одрнило их је као два мрачњака, мистика. Грубо, сурвово. Знам да ме је све то јако потресло, јер смо са Коњовићем имали и непосредније односе. Петар Коњовић је мени био венчани кум. Знам да је старог Зоговићев напад јако заболео. Друго је патио. Није очекивао да ће добити такав ударац. Онда је тај хор ампутиран из опере. Мислим да је једна представа ишла без хора. Другим речима, није реч о обрачуни. Заиста, ја немам никакве личне разлоге. Али, зашто да прећутим када је у сировостима онога времена додовало мржњу на већ проглашану идеолошку мржњу, класну мржњу. Заборавља се да је Зоговић написао и песму о Србији коју је проглашио блудницима на раскршћу, која свакога дочекује. То је једна од најгнуснијих песама. Ако Србија има позицију да мора на том светском

друму да стоји и да дочекује нежељене госте, онда је то део њене трагике. Треба бити бар мало хуманији. А написао је песму пуну мржње, болесне, коминтерновске мржње. Према томе, ово што сам рекао је благо према ономе што би о њему тек требало рећи.

Ви сте преоштро раскинули и са Исидором Секулићем, бар по ономе што сте у књизи написали. После тог хладног разлаза, да ли сте још икада срели у животу (и ако јесте какав је био поновни сусрет)?

Постоји још један епилог, потпуно неуспео. У чemu је био проблем. Она је мени за време ра-

општио радосну вест да је рукопис откупљен и да није пропао, рекла је да је калуђер и да је њој свеједно да ли ће ишта од ње бити сачувано. На несрћу ја сам упамтио тај њен начелни stav, и сада када се десило са »Господином Мићом« да га је Милан Богдановић цензурисао питао сам је држко: А које сте ви консеквенце извукли из тога? Иако је била велика разлика у годинама, ипак, усудио сам се да је питам. Исидора је од почетка то дружење са младима довела на један озбиљан ниво у коме је управо она подстизала брисање разлика у годинама. Наравно, ми смо увек били обузети и некаквим поштовањем, али смо, од њега произведени у неке равноправне сабеседнике. И сада одједанпут ја сам повредио тај тон, сигурно сам погрешио, жао ми је накнадно. Али, мени је то питање излетео као нешто сасвим логично, рекао сам тада: па, госпођо, ви сте у контрадикцији, кад говорите тачно? Да ли сад кад кажете да сте писац и да не можете бити жива сахрањена, или онда када сте рекли да сте калуђер. Шта ви хоћете од мене? рекла је љутито. Знала је госпођа Исидора да буде јако непријатна. Памтим и сада врло непријатну паузу. Била је погођена. Ја видим шта сам урадио, некако се покупим и нестанем. Престао сам долазити. Једаред сам је срео на улазу у САНУ. Ја сам тад био асистент, у Историјском институту. Ја јој пријдхим врати и поздравим је. Јако је остарила и још је слабије видела. Добар дан, госпођа Секулић. Познала ме је по гласу, музикална је била изузетно. Каже, како сте Медаковићу? Пратим вас, то је рекла. Ја на то кажем: драго ми је, драго ми је, а да ли још увек ради ви четвртак. Био је то њен чувени четвртак, дака када је примала посетиоце. Она одговори: за вас ради. Довиђења. И оде.

И више се нисте срели?

Испричао сам то после Жики Стојковићу. Жика ми рече: мораши ини, мораши ини, идемо, идемо да је посетимо. Он ме је одвео. Није то ишло добро. Није било никаквих инцидента, ништа није било, али није више било оне топлине која је некад владала међу нама. Дивне тренутке сам провео за време рата код Исидоре Секулић, посебно после рата. Не треба заборавити да смо ми у време били можда неправедни. Више смо очекивали од тих наших идола. Сећам се мојих разочарања у Вељка Петровића. А зашто? Зато што смо га волели. Вељко Петровић је био наш писац, у Сремским Карловцима. У шестом разреду гимназије је сам знао и да Пијану земљу, знао сам и Кашанина, и ту специфичну војводанску литературу, песме Жарка Васиљевића. Ми смо све то знали и што је најважније ми смо све то волели. Српска уметност у Војводини се у Карловцима давно знала. И сада, наједанпут, ја видим Вељка у једној другој улози. Сећам се и на неки разочарања и код других великанова, баш великанова, наших највећих писаца. Наравно, све ми се то уврежило. И управо зато што су то били писци које сам обожавао, којима сам се заносио и инспирисао, погодило ме је њихов пад, губитак ореола. Наравно да је закључак био да треба увек раздвајати личност од дела. То сам научио. Једанпут за цели живот. Некад је боље да дело остане аутономно од личности и нема потребе да упознам личност. Пресудних година, када је улазак у партију био неминован, веома сте га избегли. Да ли то значи да никад не припадали ни једној партији, а да ли сте били некој више наклоњени?

Активно нисам припадао. Одбио сам озбиљну, званичну понуду која је могла тада да утиче пресудно на мој живот. Одбио сам да се, на неки начин окористим, као што су то многи урадили. Ја сам тада своју слободу платио, једноставно тиме што се нисам пријућио партији. Платио сам тиме што ми нису поставили у Музеј. То сам тешко поднео, доживео сам то као велику неправду. После су ме без моје воље и без мога знања пребацили у Министарство, јер сам се био истакао у Музеју града Београда. Таја да је мене извршила притисак да ућем у партију. Било је после још неких разговора око тога на факултету, и то баш у неким тренуцима, кад се повољна атмосфера стварала на Филозофском факултету у Београду, и кад се један број честитих, ваљаних људи одважио да факултет извуче из идеолошке учмалости. Наравно, то им је и успевало. Факултет је тада добро одолео разним притисцима. И некако у оквиру тог неког општег заноса долазили су пријатељи код мене говорећи: хајде, дођи. Стварно је најтеже било рећи не. Ја сам онда ипак рекао. Ове друге покушаје скорог датума да се активно бавим по-

Једноставно то је мирно казивање, а у позадини је стално моје схватање живота, и не случајно завршавам трећу књигу Гетеовим стиховима: Оно што поседујем, видим као у даљини. А оно што је ишчезло, постоји ми стварност.« Та ми сасао као да прати целу моју књигу. Значи, исказујем тај виши доживљај ефемерности, променљивости. Размишљам о времену, нашој крхости, о некој нашој узалудној борби против пролазности.

та, то је био мой први неугодан доживљај, признала да је спалила свој дневник. Бојала се хапшења, и спалила је тај дневник. Ја нисам тада реаговао, знам да сам био ужаснут, да је то могла урадити. То је прво. Друго, настало је проблем о Господину Мићу. »Господин Мића« то је њена приповетка, која је имала медитативни други део, а управо тај део је Милан Богдановић као уредник »Наше књижевности« издавао. Ту сам је ухватио у контрадикцији, јер је својевремено поводом откупа рукописа »Писма из Норвешке«, коју је продао Џијановић Библиотеци града Београда, љутито реаговала и када сам јој са

литиком одбио сам из начелних разлога. Јер, онда сам одолео тако друго свим искушењима онда нема никаквога разлога да сада са тим искуством, и са толико разочарена, сада где на један други начин мерим реч, људску реч, од оне коју захтева политика опредељеност и послушност, дисциплина, партијска дисциплина, почнем из почетка да се бавим политиком. Ја то не бијх могао поднети. Према томе сачуваш и даље своју независност.

Драган Стојановић је приметио (ЛМС, децембар 1991) да је Ефемерис (I-II) била добра мемоарска грађа за роман. Да ли сте и Ви имали ову довољу: да пишете роман или »хронику једне породице?«

Чуо сам доста о томе да ли је Ефемерис мемоарска грађа или је то роман. Опет се враћам на Младена Лесковца, на његово прво писмо. Он је у првом писму то исто питање поставио. И онда на крају писма ипак се определио да је то роман. То је његово мишљење. Ја искрено да вам кажем о томе нисам размишљао. Дакле, о самој форми, који је род, боље рећи где да се врста та проза. Ја сам једноставно одлучио да не-што кажем, да сведочим што сам у себи носио

не даје никоме, и читала га је целу ноћ до зоре. Узору ми је телефонирао у седам сати уз велике речи и комплименте. Међутим, сви су они у мени стварали нервозу да ја то морам што пре и објавити. Стално су ме опомињали на моју дужност да то учимин. А ја нисам имао такву потребу. Ја сам рекао да је мени битно да сам успео да ово дело напишим. Конична верзија је настала у току прелома, дакле, ја сам још убаџивао, утраживао неке делове у шифровима. Ја мислим да увек када се нешто сажима да то не може бити лоше, то значи пристајање на једну меру. Све је мера, рекли су Грци. О тој теми је баш и Лесковац говорио, а шта је рекао не смеш ни да цитирати због лажне скромности. Трећу књигу писао сам у Немачкој. Био сам у једном дворцу, гост сенатора Тепфера који је основао своју фондацију која додељује Хердерову награду. Он у тај дворцу позива само лауреате. Било је интересантно друштво. Морате имати неку европску награду, чак не мора његова, како би добили позвив на две недеље боравка. После сам био гост Хумболтове фондације и бордације месец и по у Минхену, као Хумболтовац. Тада период сам

То је оно што би у партитури било означене као маестозо. Тај увод је незабораван. Поседује сјајне тезе и антитезе. Волео сам и Имбрку Ткаља. Са Црњанским, то је већ други проблем. Потош сам добио Црњанскову награду, не смеш ништа да кажем.

Присетите се још прогона професора на факултету.

Прогањани су били професори чије је удаљавање са Факултета трајало Јосип Броз лично. Факултет се ту сјајно држао и бранио их је. Али наравно није било лако да се све то издржи. Мене су као декана стално гњавили, притискивали. Заморно и понижавајуће. Који људи су то били? Страшно. Па онда ректори. И данас се стидим због помањкања основне универзитетске солидарности. Сви факултети су са званицима изјашњавали против нас. Били смо као окужени. Ни то доћи, у ту моју четврту књигу.

А прича око енглеске краљице?

И то сам апсолвирао. И када је Броз докторирао. Енглеска краљица! У то време читава енглеска и европска левица навија за ове наше дисиденте. Боравио сам у Дубровнику када ме је

ЕНГЛЕСКА ЖЕНСКА ПОЕЗИЈА

У ПОТРАЗИ ЗА КАМИЛАМА

*Ишла је за њим цело поподне,
иако јој се ниједном није обратио,
нити се окренуо да види
како се успиње прашавим путем.
Беле мушице су слетеле на њена стопала.
Видела је мазагу
у чијим су ушима милели мрави.
»Месје, месје,« викала су деца
и јурила кроз поља мака
са сребрним ножевима... Свињска балега.
Земља змија... »Па наравно да знам
где смо.«*

*Кренуо је у планине
као човек који смера
да убије пса. Није се заустављао.
Захамурила је да би кап каломина
могла да отече низ образ.
Он је њој обећао
једно место, песковито и нежно...
У мислима је састављала писмо кући.
»Овде неманичега сем стења,
започела је,
и његових звекетавих
корака у снегу.«*

ПРЕКО ПУСТИЊЕ У ДЕЧЈИМ КОЛИЦИМА

*И кад нам песак уђе у уши
и све утихне,*

*лези са мном у заветрину.
Замисли да је песак крно.*

*нађи ће нас уз помоћ једне малецке зујалице
која налази ретке животиње. Они мисле да сам ја некаква врча.*

*Вођа експедиције
не може да поверије својим очима.*

*Витла врећом изнад главе...
»Опусти се,« чујем како каже, »опусти се, душо.«*

Селима Хил
С енглеског:
Владислава Гордин

СЕЛИМА ХИЛ је рођена 1945. г. у Лондону, у познатој сликарској породици. Студирала је филозофију у Кембриџу. Њена прва збирка поезије Поздрављање на станици (Saying Hello At The Station, 1984.) основила је награду Холмандли, а друга, под називом Моја драга Камила, објављена је 1988. г.

као велико оптерећење. Кад то кажем онда мислим да сам ја у сваком тренутку савршено свестан да сам последњи од мога рода који то сећање може да уобличи, спасе од заборава ту породичну традицију, то сазнање које сам ја стекао, наследио, које ми је предато без моје заслуге. Моја заслуга у том послу може да буде једино што сам ја нашао израз да то уобличим. То је јасно високо од мој већег или мањег талента. Али то ношење мене је оптерећивало врло. Био сам увек у страху да се нешто може додати, а почело је то већ за време рата, када смо сучочени са много умирања. Дакле, читав један свет може да нестане незабележен јер нема више сведока. То је страшно прогонство. То прогонство вас исто може натерати на непромишљено, брзо, несавладано објављивање и писање. Прву варијанту Ефемерис I завршио сам 1974. И нико није могао да верује да ја то могу да држим у фиоци: Михиз, Добрција. Они су само фрагменте читали, не целе. Целину је прочитала Михиз, али знатно касније. У време када је рукопис био зашвршен, лектуре је радила Саша Богдановић, супруга Зире Адамовића. Зира је неовлашћено узео да ње рукопис, јер ја сам изричito рекао да га

употребио да пишем Ефемерис III. По рукопису видим да и на тридесет страница ни запету нисам изменио. Ништа. Чисто као да диктирал, или читам неки већ написан текст. Шта то значи? То значи да сам имао савршenu концентрацију.

А четврта књига?

Ја бих четврту књигу написао сада за два месеца чак и раније. Зашто? Јер имам све дневнике.

Пишете редовно дневнике?

Како да не.

А који писце мемоара волите?

Ја ћу да се ограничим на домаћу литературу, стране да не наводимо даље од Кафке и његових дневника које јако волим. Волим Достојевског, дневнике, волим Херцена. Али, да се вратимо домаћим. Јако волим Јашу Игњатовића, Рапсодије једног живота. Иако је Јаша неуједначен, он је истовремено један еруптивни писац који није дисциплиниран. Али, то не умањује његову вредност. Сетите се описа Мајске скупштине! Затим, Прота Матеја. И његов текст није саливен. Има ту распричаности, али је прота написао један грандиозан увод, достојан Плутарха.

секретарица обавестила упаничено да је већ била претходница енглеске краљице. Каква претходница? кажем изменајено. Претходница енглеске краљице, једва изговара. Каква енглеска краљица, шта причате, зашто сте ме звали. Па, чекајте да вам објасним, па страшно, ја сам потпуно слуђена, никог нема, шта ја да радим, претходница, оставио је енглески пуковник визит карту, извршио је преглед просторија са војним изаслаником из амбасаде. Енглеска краљица ће доћи на јесен и посетиће факултет, кажу да то улази у њен програм. Како ће она доћи, шта сте то урадили, како сте пустили те људе? Шта да радим? Зовите ректора, (то је тада био Глигоријевић) осећам права паника. Био је ректор који је нерадо учествовао у работама против нашег Факултета. Најзад, после многих перипетија, власти су успеле да измене програм боравка енглеске краљице у Београду. Посетила је тада само Ректорат, а ја сам јој био представљен једино са осталим деканима. Трагикомична епизода у мом животу.

Разговор водила:
Радмила Гикић